

Հայերէն թարգմանութիւն

Արաբերէն բնագիր⁸

المقالة الأولى

1. Դրուն Ա. Յաղագս գեղից եւ տերանց իւրեանց խրատ
2. Դրուն Բ. Յաղագս երկրատրութեան գործոց
3. Դրուն Գ. Յաղագս թէ ո՞ր տեղոյ օդն առողջ եւ բարի է
4. Դրուն Դ. Յաղագս ազարակաց լինելոյ 'ի լերինս, եւ տնկելոյ 'ի նոսա բազում ծառս
5. Դրուն Ե. Յաղագս ջրոց, թէ որպէս պարտ է ժողովել զանձրեւաջրոն
6. Դրուն Զ. Յաղագս չփոխելոյ զբնակիչս եւ զտունկս լաւագոյն շինուածոցն 'ի վատթարագոյն վայրս
7. Դրուն Է. Յաղագս Հոգացողաց գաւառաց խրատ
8. Դրուն Ը. Յառաջ քան զամենայն ինչ պարտ է 'ի շինուածսն տնկել զքժկակահանս
9. Դրուն Թ. Յաղագս ունելոյ 'ի շինուածսն զկարեցուոր եւ զբարոտը արուեստատրսն
10. Դրուն Ճ. Յաղագս Չափոց երկրի
11. Դրուն ՇԱ. Յաղագս բաժանման եղանակաց տարոյն
12. Դրուն ՇԲ. Նախագիտութիւն վասն օդոյն, որ պարզ բերէ
13. Դրուն ՇԳ. Նախագիտութիւն յաղագս նշանացօղոյ՝ որ անձրեւ բերէ
14. Դրուն ՇԴ. Նախագիտութիւն յաղագս հողմոյ որ յերկարացընէ զանձրեւն
15. Դրուն ՇԵ. Նախագիտութիւն յաղագս անձրեւային օդոցն
16. Դրուն ՇԶ. Յաղագս կշռոց եւ Չափոց

1. الباب الأول في أن الضيعة تنتفع بها منفعة عظيمة بمشاهدة صاحبها لها
2. الباب الثاني في أن الصبيان أوفى في الفلاحة من غيرهم
3. الباب الثالث في أي المواضع تصح الأبدان فيها أكثر من غيرها و أين ينبغي أن تبنى منازل الضياع
4. الباب الرابع في أنه ينبغي أن يكون في الضياع العظيمة جبال كثيرة الأشجار و كيف تنصب هذه الأشجار
5. الباب الخامس في المياه و كيف ينبغي أن يجمع ماء المطر
6. الباب السادس في أنه لا ينبغي أن ينتقل الفلاحون ولا الغراس من المواضع الجيدة إلى المواضع الدونه
7. الباب السابع في الوكيل و المدير الذي يكون على الضيعة
8. الباب الثامن في صحة أبدان الاكبر
9. الباب التاسع في أنه ينبغي أن يكون في الضياع حدادين و نجارين و فاخترايين و أن يكون بالقرب من الضيعة
10. الباب العاشر في أنه ينبغي أن يكون عند الوكيل قرطاس فيه ما ينبغي أن يعمل به في كل يوم
11. الباب الحادي عشر في التقدير الذي يحتاج إليه في الأعمال
12. الباب الثاني عشر في قسمة أوقات السنة و معرفة تغيرات الأزمنة
13. الباب الثالث عشر في مقدمة معرفة الهواء الصافي
14. الباب الرابع عشر في مقدمة معرفة الهواء الشتاي
15. الباب الخامس عشر في مقدمة معرفة الهواء الشتاي الذي يطول
16. الباب السادس عشر في مقدمة معرفة الهواء الشتاي يعرف بالكراكي
17. الباب السابع عشر في الوكيل و الوزن

المقالة الثانية وهي بسبعة وعشرون بابا

17. Դրուն ՃԷ. Յաղագս համտեսելոյ եւ ճանաչելոյ զգետինն

18. الباب الأول في أي الأرضين أجود
19. الباب الثاني في امتحان الأرض

18. Դրուն ՃԸ. Յաղագս իմանալոյ զգետնաց ազգն
19. Դրուն ՃԹ. Յաղագս գիտելոյ զիւրաքանչիւր սերմանցն՝ թէ ո՞ր ազգ գետնի պատշաճի
20. Դրուն Ի. Ընտրողութիւն եւ սահման վասն սերմանց
21. Դրուն ԻԱ. Յաղագս Ոսպան
22. Դրուն ԻԲ. Յաղագս Սիտան
23. Դրուն ԻԳ. Յաղագս Բակլայի եւ Ծուլպանի
24. Դրուն ԻԴ. Վասն կորեկի
25. Դրուն ԻԵ. Յաղագս Բապրցախի եւ Թրմզի
26. Դրուն ԻԶ. Վասն ամենայն ազգ սերմանց, եւս առաւել վասն կտաւաճատի եւ կանեփի
27. Դրուն ԻԷ. Վասն խոտին որ անուանեալ կոչի խատխալ, զոր ոմանք Առիծախոտ անուանեն
28. Դրուն ԻԸ. Յաղագս թէ յո՞րժամ պարտ է ցանել ցորեան եւ գարի, կամ ո՞րպէս
29. Դրուն ԻԹ. Նախագիտութիւն յաղագս անձրեւի, կանո՞վս գայ թէ անագան
30. Դրուն Լ. Նախագիտութիւն յաղագս հնտանաց
31. Դրուն ԼԱ. Վասն գետնի բնութեան թէ ո՞րպէս առաւել սնունդ տայ բուսոցն քան զօդն
32. Դրուն ԼԲ. Վասն ցանելոյ եւ վաստակելոյ
33. Դրուն ԼԳ. Յաղագս աղբի
34. Դրուն ԼԴ. Թէ ո՞րպէս շինեն զաղբն եւ լաւացոցանեն
35. Դրուն ԼԵ. Վասն կալերոյ
36. Դրուն ԼԶ. Յաղագս Հնձոց
37. Դրուն ԼԷ. Վասն պահելոյ զցորեանն
38. Դրուն ԼԸ. Վասն ճանաչելոյ եւ ընտրելոյ զլաւ եւ զպահելի հացն
39. Դրուն ԼԹ. Վասն հաց եփելոյ
40. Դրուն Խ. Յաղագս քաղցրացոցանելոյ զԹրմուզն

20. الباب الثالث في أي وقت ينبغي تستصلح كل أرض
21. الباب الرابع في البزور التي ينبغي أن تزرع في بعض الأرضين
22. الباب الخامس في اختيار البزور و استصلاحها
23. الباب السادس في العدى
24. الباب السابع في الحمض
25. الباب الثامن في الباقلى و الجلبان
26. الباب التاسع في الجاورس
27. الباب العاشر في الترمس و الكبر
28. الباب الحادي عشر في جميع الحبوب و القنب و الكتان
29. الباب الثاني عشر في الحشيشة التي تسمى جفقال و تسمى حشيشة الأسد و تسمى اوريفجي
30. الباب الثالث عشر في أي الأوقات تزرع الحنطة و الشعير
31. الباب الرابع عشر في مقدمة معرفة المطر المتقدم و المتأخر
32. الباب الخامس عشر في مقدمة معرفة البزور التي تخصب في كل سنة
33. الباب السادس عشر في أن كيفية الأرض يعين على خصب التمار أكثر من كيفية الهواء
34. الباب السابع عشر في تقليم الأرض بعد أن تزرع و تقطية البزور بالتراب و في قلع الحشيش
35. الباب الثامن عشر في السرجين
36. الباب التاسع عشر في عمل السرجين
37. الباب العشرون في عمل البيدر و موضعه
38. الباب الحادي و عشرين في الحصاد و لقط الحبوب
39. الباب الثاني و عشرين في خزن الحنطة
40. الباب الثالث و عشرين في محنة الحنطة
41. الباب الرابع و عشرين كيف ينبغي أن يختبر خبزا لهذا
42. الباب الخامس و عشرين كيف يحل الترمس ليؤكل

- 41. Դրուն ԽԱ. վասն ամենայն ազգ արեք եւ գարտոյ՝ խրատ, որ դիմանայ
- 42. Դրուն ԽԲ. Յաղագս Եղեզան, Սիզի, եւ վարճողի, թէ ո՞րպէս անցուցանեն եւ չորացընեն
- 43. Դրուն ԽԳ. Յաղագս երկուսասան ամսոց տարւոյն եթէ յիւրաքանչիւր ամիս զի՛նչ պարտ է առնել: - Դեկտեմբեր
- 44. Դրուն ԽԴ. - Յունվար
- 45. Դրուն ԽԵ. Յաղագս զպանդրած եւ զմազմկած այգոյ տունկն հանելոյ եւ տնկելոյ: - Փետրվար
- 46. Դրուն ԽԶ. Յաղագս ի լեառն եւ ի հովային տեղիս տնկելոյ եւ պատրոջս առնելոյ՝ խրատ: - Մարտ
- 47. Դրուն ԽԷ. Յաղագս յայլ խիստ ցրտային լեառն տնկելոյ եւ պատրուելոյ, խրատ: - Ապրիլ
- 48. Դրուն ԽԸ. Յաղագս որ ՚ի ցրտային եւ ՚ի գիշային լեռինս զտնկուածսն առնեն: - Մայիս
- 49. Դրուն ԽԹ. Յաղագս զպատրուած այգին փորելոյ: - Յունիս
- 50. Դրուն Ծ. Յաղագս զհին այգիս վաստակելոյ խրատ: - Յուլիս որ է Թէմուզ
- 51. Դրուն ԾԱ. Յաղագս զհասած այգիսն կթելոյ՝ խրատ: - Օգոստոս
- 52. Դրուն ԾԲ. Յաղագս երկրորդ այգեկիրս առնելոյ, խրատ: - Սեպտեմբեր
- 53. Դրուն ԾԳ. Յաղագս զերրորդ այգեկիրս առնել: - Հոկտեմբեր
- 54. Դրուն ԾԴ. Յաղագս տնկելոյ խրատ: - Նոյեմբեր
- 54ա. Եւ այսով ճանաչես զլուսին երբ մերքեւ լինի չծնած⁹
- 55. Դրուն ԾԵ. Յաղագս գիտութեան աստեղաց
- 56. Դրուն ԾԶ. Յաղագս ճանաչելոյ զայգեաց պատշաճատր գետինն
- 57. Դրուն ԾԷ. Յաղագս ցեղից եւ ազգաց խաղողից եւ տնկոց
- 58. Դրուն ԾԸ. Յաղագս թէ յորպիսի՛ վայրս պարտ է զայգին տնկել
- 59. Դրուն ԾԹ. Յաղագս այգեաց որք ՚ի ծովեզերս եւ ՚ի գետեզերս լինին
- 60. Դրուն Կ. Յաղագս այգեաց եւ տնկոց սեռից եւ ազգաց

الباب السادس وعشرون في بقاء الشجر والدقيق زماناً طويلاً 43

الباب السابع وعشرون كيف تستأصل القصب والثيل و الحلفاء و العليق و جميع أنواع الشوك 44

المقالة الثالثة فيها جميع ما يحتاج اليه الفلاحون في كل شهر من عمل الفروس التي تفرس وغيرها

الباب الأول في كانون الأخير 45

الباب الثاني في شباط 46

الباب الثالث في آذار 47

الباب الرابع في نيسان 48

الباب الخامس في أيار 49

الباب السادس في حزيران 50

الباب السابع في تموز 51

الباب الثامن في آب 52

الباب التاسع في أيلول 53

الباب العاشر في تشرين الأول 54

الباب الحادي عشر في تشرين الآخر 55

55 معرفة متى يكون القمر تحت الأرض و متى يكون فوقها

الباب الثاني عشر في كانون الأول 56

المقالة الرابعة في الأرض التي تصلح للكروم

الباب الأول في أي الأراضي تصلح للكروم 57

الباب الثاني في اجناس الكروم وفي أي الأراضي ينبغي أن يفرس كل جنس منها و في أشكال مواضع الأراضي الموافقة للكروم 58

الباب الثالث في أي المواضع ينبغي أن تمثل المواضع التي تراه للفروس 59

الباب الرابع في المواضع التي تقرب من بحر أو نهر 60

الباب الخامس في اجناس الكروم 61

- 61. Դրուն ԿԱ. Յաղագս թէ ո՞րպէս պարտ է քաղել զտունկն ՚ի յայգոյն
- 62. Դրուն ԿԲ. Յաղագս թէ յո՞րժամ է պարտ զտունկն քաղել
- 63. Դրուն ԿԳ. Եթէ յո՞րժամ պարտ է տնկել
- 64. Դրուն ԿԴ. Յաղագս ճանաչելոյ զտունկն եւ զտնկուածս մոցա թէ ո՞րպէս լինի
- 65. Դրուն ԿԵ. Եթէ քանի ակն պարտ է ՚ի տնկին ուն թողոյ
- 66. Դրուն ԿԶ. Եթէ ո՞րպէս պարտ է առնել զփոսս տնկոցն
- 67. Դրուն ԿԷ. Եթէ ո՞րչափ պիտի այգեպարսմոյն եւ տնկոցն ՚ի միմեանց հետադարձին, կամ քանի՛ պիտի
- 68. Դրուն ԿԸ. Յաղագս այգի տնկելոյ խրատք
- 69. Դրուն ԿԹ. Այլ խրատ յաղագս այգի տնկելոյ
- 70. Դրուն Լ. վասն այնր՝ թէ զտնկին փոսն ի՞նչ ցեղ պարտ է առնել
- 71. Դրուն ԼԱ. Յաղագս ազգաց եւ կերպից այգոյ, որք ՚ի վերայ ծառոց եղես պատասխին
- 72. Դրուն ԼԲ. Այլ խրատ յաղագս տնկոց, թէ ո՞րպէս դնես, ո՞րպէս պանդրի ու մազմզուկ առնու, կամ ո՞րպէս հանես եւ տնկես
- 73. Դրուն ԼԳ. Խրատք, թէ ո՞րպէս զայգոյն տունկն կարեն հեշտութեամբ քարշել եւ տանել յայլ ուրեք տնկել. եւ վասն աղուրայից, որ զհին այգին մորես տնկել.
- 74. Դրուն ԼԴ. վասն տնկոց
- 75. Դրուն ԼԵ. Եթէ ո՞րպէս պարտ է զայգետեղն շինել
- 76. Դրուն ԼԶ. Յաղագս փորելոյ եւ ակնբցելոյ
- 77. Դրուն ԼԷ. վասն հօտելոյ
- 78. Դրուն ԼԸ. վասն մոր տնկի որ չորս տարւոյ լինի, եթէ քանի ուր պարտ է թողոյ
- 79. Դրուն ԼԹ. Յաղագս ակնբցելոյ

الباب السادس في أن قضبان الكرم التي تراه للفروس ليس ينبغي أن تؤخذ من كل جزء من أجزاء الكرم 62

الباب السابع في أي وقت ينبغي أن تؤخذ قضبان الكروم وان احتجنا أن تؤخذ غرسها و كيف ينبغي أن نحفظه 63

الباب الثامن في وقت الفروس 64

الباب التاسع في فنون الفروس 65

الباب العاشر كم عين ينبغي أن يكون في كل قضيب يؤخذ للفروس 66

الباب الحادي عشر في الحفر الموافقة للفروس 67

الباب الثاني عشر في التفريخ بين الفروس 68

الباب الثالث عشر فيما ينبغي أن يصير مع غرس الكروم لتجود ثمرتها و شرابها و يسرع نبات اصولها و تكون قوية وثيقة 69

الباب الرابع عشر في أنه لا ينبغي أن تفرس الكروم مختلطة سيما ما كان عنده أبيض فإنه لا ينبغي أن ينصب مع غيره 70

الباب الخامس عشر في الفروس الذي يكون في الحفر و الخنادق 71

المقالة الخامسة وهي ثمانية عشر بابا

الباب الأول في الكروم المفروسة على الشجر 72

الباب الثاني عشر في التوديات و الفروس التي فيها 73

الباب الثالث كيف يمكن أن نتخذ كروم لها اصول بسرعة و سهولة إذا أردنا أن ننقلها و نفرسها في مواضع غير المواضع التي نتخذ فيها 74

الباب الرابع في الاختلافات التي فيما بين الفروس التي لها اصول والتي تكون من قضبان الكرم 75

الباب الخامس في فنون عمل الكروم 76

الباب السادس في الحفر حول اصول الكرم 77

الباب السابع في الكسح 78

الباب الثامن كم قضيب ينبغي أن نترك للكرم الذي قد أتت عليه أربع سنين و كيف ينبغي أن يكون الخشب الذي يشد إليه 79

الباب التاسع متى ينبغي أن نحفر الكروم المستحكمة و ما ينبغي حفرها 80

- 80. Դրուն Զ. Թաղազու տնկի, որ 'ի միջոցն սղալեալ լինի
- 81. Դրուն ԶԱ. Թաղազու նոր տնկոցն ստածման
- 82. Դրուն ԶԲ. Թաղազու թե յայգեմէջսն զինչ ազգ սերմն պարտ է ցանել
- 83. Դրուն ԶԳ. Թաղազու ծայրատելոյ զայգին
- 84. Դրուն ԶԴ. Թաղազու կրկնակի կտրելոյ, այսինքն ծայրատելոյ
- 85. Դրուն ԶԵ. Վասն զինոյ, որ քաղցր առնես
- 86. Դրուն ԶԶ. Թաղազու ակնբցելոյ եւ աղբելոյ
- 87. Դրուն ԶԷ. Թաղազու Աարբնայի
- 88. Դրուն ԶԸ. Թաղազու տնկելոյ ըստ ընթացից յուսնին
- 89. Դրուն ԶԹ. Թաղազու որ չորացուցանէ զխաղողն
- 90. Դրուն Ղ. Թաղազու որ բեր չառնէ այգին
- 91. Դրուն ՂԱ. Թաղազու այգոյ որ յատուէ պատահարի
- 92. Դրուն ՂԲ. Թաղազու այգոյ որ բարականայ եւ վատուծէ բարունակն եւ տերեւն եւ գոյնն վատի
- 93. Դրուն ՂԳ. Թաղազու որ ժի հօտելն շատ ջուր երթայ եւ արեանքըմի տունկն
- 94. Դրուն ՂԴ. Թաղազու պաղի
- 95. Դրուն ՂԵ. Վասն կարկըտի
- 96. Դրուն ՂԶ. Թաղազու այնր որ ջուպ կամ դեղնութիւն դիպի արտի կամ այգոյ
- 97. Դրուն ՂԷ. Թաղազու այգեաց որք թափեն զպտուղն
- 98. Դրուն ՂԸ. Թաղազու այգոյ որ շատ ճղեր հանէ
- 99. Դրուն ՂԹ. Թաղազու այգոյ որ նեխեցուցանէ զտունկն եւ զպտուղն
- 100. Դրուն Ճ. Թաղազու որ ժի տունկն փորիչ կամ խոփ կամ այլ սուր իրք դիպի' եւ գանէ զինքն
- 101. Դրուն ՃԱ. Թաղազու ոջլի եւ այլ ժժմանց որք հարկանեն զտունկն եւ զայգի եւ ապականեն
- 102. Դրուն ՃԲ. Թաղազու դեղոց որ օգտակար են ամեն ծառոց եւ տնկոց եւ ամենայն բուսոց

- 81. الباب العاشر كيف ينبغي أن تدخل عروس فيما بين الكرم الناقص
- 82. الباب الحادي عشر في تعاهد الكروم الحديثة
- 83. الباب الثاني عشر أي شئ يمكن أن يزرع في الكروم
- 84. الباب الثالث عشر في التقريض
- 85. الباب الرابع عشر في التقريض الثاني فكيف الشراب أزيد بلا ديبونيلا ولوديا (٢)
- 86. الباب الخامس عشر كيف ينبغي أن نتخذ شراب حلو
- 87. الباب السادس عشر كيف ينبغي أن يستعمل السرجين و الوقت التي تحفر فيه الكروم
- 88. الباب السابع عشر في الدعائم التي تشتد إليها الكروم
- 89. الباب الثامن عشر في كم من الهلال ينبغي أن يكون الفرس

المقالة السادسة وهي أربعة وعشرون بابا

- 90. الباب الأول في الكروم التي تحف ثمرتها
- 91. الباب الثاني في الكروم التي لا تتمر
- 92. الباب الثالث في الكروم التي ينالها آفة من النجوم
- 93. الباب الرابع في الكروم السقيمة
- 94. الباب الخامس في الكروم التي تسيل منها رطوبة كثيرة إذا كسحت
- 95. الباب السادس في الجليد
- 96. الباب السابع في البرد
- 97. الباب الثامن في الشوب و البرقان
- 98. الباب التاسع في الكروم التي تنثر ثمرتها
- 99. الباب العاشر في الكروم التي تنبت فروها كثيرة
- 100. الباب الحادي عشر في الكروم التي تعفن ثمرتها
- 101. الباب الثاني عشر في الكروم التي جرحت بالمعول
- 102. الباب الثالث عشر في الهوام التي تضر بالكروم
- 103. الباب الرابع عشر في علاج طبعي منسب إلى ديموقريطس و هو عجيب فد جرب كثيرا

- 103. Դրուն ՃԳ. Վասն մարախոյ, կորի եւ մրջինոյ
- 104. Դրուն ՃԴ. Թաղազու մրջինոյ
- 105. Դրուն ՃԵ. Թաղազու մնջիխի
- 106. Դրուն ՃԶ. Թաղազու լուոյ
- 107. Դրուն ՃԷ. Թաղազու բզեզի
- 108. Դրուն ՃԸ. Թաղազու քսլիսի
- 109. Դրուն ՃԹ. Թաղազու մկանց որք ի տուն լինին
- 110. Դրուն ՄԺ. Թաղազու վայրի մկանց, որք ի դարերն եւ ի յարտորայսն լինին
- 111. Դրուն ՄԺԱ. Վասն խրդան, փորձով
- 112. Դրուն ՄԺԲ. Թաղազու օձի

- 104. الباب الخامس عشر في الجراد و العقارب و النمل
- 105. الباب السادس عشر في النمل
- 106. الباب السابع عشر في البق
- 107. الباب الثامن عشر في البراغيث
- 108. الباب التاسع عشر في الذباب
- 109. الباب العشرون في الفسافس
- 110. الباب الحادي و عشرون في الفأر
- 111. الباب الثاني و عشرون في الفأر الذي يتولد في الحقول
- 112. الباب الثالث و عشرون في الخلد
- 113. الباب الرابع و عشرون في الحيات

المقالة السابعة وهي ستون بابا

- 113. Դրուն ՄԺԳ. Թաղազու այգեաց կթմանց խրատք
- 114. Դրուն ՄԺԴ. Վասն ճանաչելոյ զխաղողն թե շատ զինի առնէ թե քիչ
- 115. Դրուն ՄԺԵ. Թաղազու կթելոյ ժամուն եւ մշանացն որք ժի խաղողն
- 116. Դրուն ՄԺԶ. Թաղազու բաժանմանց զինեաց ազգաց եւ կերպից
- 117. Դրուն ՄԺԷ. Թաղազու բաժանողութեան տնկոց եւ պտղոց մոցին
- 118. Դրուն ՄԺԸ. Թաղազու բնական օգոցից գոր ժի կթելն պարտ է առնել
- 119. Դրուն ՄԺԹ. Եթէ ո'րպէս ոք զայն զինն լատացուցանէ՝ գոր անձրեւն ի հնձանն թանայ
- 120. Դրուն ՄԻ. Վասն զինոյ օգտութեանց յամենայն կողմանց
- 121. Դրուն ՄԻԱ. Վասն Հնձանի
- 122. Դրուն ՄԻԲ. Վասն Մ'առանի խրատք
- 123. Դրուն ՄԻԳ. Վասն իմանալոյ զտեղն եւ զդիրս կարասից ըստ տեղեացն առնել
- 124. Դրուն ՄԻԴ. Այլ խրատ վասն կարասից

- 114. الباب الأول فيما ينبغي أن يعد للقطاف
- 115. الباب الثاني في معرفة كثرة الشراب و جودته
- 116. الباب الثالث في الوقت الذي ينبغي أن يكون فيه القطاف
- 117. الباب الرابع في اختلاف أنواع الأشربة
- 118. الباب الخامس في اختلاف الثمرة
- 119. الباب السادس في الأشياء الطبيعية التي ينبغي أن تتفقد في وقت القطاف
- 120. الباب السابع كيف ينبغي أن يعالج العنب الذي مطر بعد أن قطف
- 121. الباب الثامن في أنه ينبغي لمن قصد لتجويد الشراب أن يعنا باستعمال أشياء كثيرة مختلفه
- 122. الباب التاسع في تهيئة المعاصر
- 123. الباب العاشر في البيت الذي يصير فيه خوابي الشراب و آيته و يسمى افينوا (٢)
- 124. الباب الحادي عشر أي الاشربة توافق الموضوع المكشوف للسماء و أيها توافق الموضوع المسقف
- 125. الباب الثاني عشر في وضع خوابي

- 125. Դոտոն ԸԻԵ. Եթե ո՞րպէս պարտ է ձիւթել եւ շիւնը զամանան
- 126. Դոտոն ԸԻԶ. Եթե ո՞րպէս պարտ է փորձել զձիւթն կամ զկուարն եւ ճանաչել զլսան
- 127. Դոտոն ԸԻԷ. Եթե ո՞րպէս պարտ է ձիւթել
- 128. Դոտոն ԸԻԸ. Այլ ազգ որ ձիւթես
- 129. Դոտոն ԸԻԹ. Թաղազս գինի պահելոյ, որ յերկար հնամայ
- 130. Դոտոն ԸԼ. Դեղ ընդհանրական վասն գինի պահելոյ
- 131. Դոտոն ԸԼԱ. Վասն գինոյ եռալոյ
- 132. Դոտոն ԸԼԲ. Վասն որ զմուստան շոյտ յիստակես եւ գինի առնես
- 133. Դոտոն ԸԼԳ. Թաղազս գինոյ ստածման եւ մուստանի
- 134. Դոտոն ԸԼԴ. Թաղազս որ գինին ամէն մուստան մնայ
- 135. Դոտոն ԸԼԵ. Վասն մուստանի որ ճարացուցանես
- 136. Դոտոն ԸԼԶ. Վասն ուժատր առնելոյ զմուստան
- 137. Դոտոն ԸԼԷ. Վասն թե որպէս համտեսէ ոք զգինին
- 138. Դոտոն ԸԼԸ. Վասն յառաջագոյն ճանաչելոյ զլսա եւ զդիմացկոտ գինին
- 139. Դոտոն ԸԼԹ. Վասն գիտեմալոյ եթե ո՞րպէս եմ ծամքն ժի տարին, որ զգինին փոխես յիւր որպիսութենէն
- 140. Դոտոն ԸԼԵ. Վասն լաւացուցանելոյ զաւերեսալ մուստան
- 141. Դոտոն ԸԼԸԱ. Դեղ ընտիր եւ փորձած յաղազս ամբողջ պահելոյ զգինին
- 142. Դոտոն ԸԼԸԲ. Թաղազս ստածման այն գինոյն, որ չդիմանայ ժի տեղոյն վատութենէն
- 143. Դոտոն ԸԼԸԳ. Վասն ազգաց դեղոց, զոր ժի գինին դնեն, եւ թե ո՞րպէս դնեն
- 144. Դոտոն ԸԼԸԴ. Եթե զաղի շուրն ո՞րպէս պարտ է շինել, եւ ժի գինին յաղազս օգտութեան խառնել
- 145. Դոտոն ԸԼԸԵ. Եթե ո՞րպէս շինէ ոք զաղն՝ զոր ժի գինին դնեն

- 126. **الباب الثالث عشر في الوقت الذي ينبغي أن تغير فيه أواني الشراب و تزفت و كيف ينبغي أن يفعل ذلك**
- 127. **الباب الرابع عشر في امتحان القير و الرفت**
- 128. **الباب الخامس عشر كيف ينبغي أن نستعمل الزفت**
- 129. **الباب السادس عشر في أنواع آخر مجريه في تزفت الخوابي**
- 130. **الباب السابع عشر في خزن الأشربة التي تعتق و تعاهدها**
- 131. **الباب الثامن عشر وصايا عامية في حفظ الأشربة و تعاهدها**
- 132. **الباب التاسع عشر في أن لا يفيض العصير فيصّب خارجا**
- 133. **الباب العشرون في أن يدرك العصير سريعا**
- 134. **الباب الحادي وعشرون في تعاهد العصير**
- 135. **الباب الثاني وعشرون في أن يبقى العصير على حالته زمانا طويلا**
- 136. **الباب الثالث وعشرون في تلطيف العصير**
- 137. **الباب الرابع وعشرون في تقوية العصير**
- 138. **الباب الخامس وعشرون في ذوق الشراب**
- 139. **الباب السادس والعشرون في تقديم معرفة الأشربة إن كانت تبعا**
- 140. **الباب السابع والعشرون في الأوقات التي تتغير فيها الأشربة**
- 141. **الباب الثامن والعشرون في علاج العصير و الأشربة و إصلاحها**
- 142. **الباب التاسع وعشرون في علاج مختص في بقا الأشربة**
- 143. **الباب الثلاثون علاج جيد تعلم به مذاهب كثيرة كيف يمكن التقدم في صلاح الأشربة التي من عادتوا أن تحمض و أن تبقا و تكون طيبة الرائحة. لذيذة**
- 144. **الباب الحادي والثلاثون في محنة الأشياء التي تخلط بالأشربة**
- 145. **الباب الثاني والثلاثون في الماء المالح الذي يستعمل**
- 146. **الباب الثالث والثلاثون في تهيئة الملح الذي تخلط مع الأشربة**

- 146. Դոտոն ԸԼԸԶ. Վասն հոռոմ ձիւթին տուրանին, եթե ո՞րպէս պարտ է ժի բան դնել
- 147. Դոտոն ԸԼԸԷ. Վասն բոին, որ է ալչի...
- 148. Դոտոն ԸԼԸԸ. Վասն պատարի ծաղկին, զոր յառաջն գրեալ եմք թե ո՞րպէս առնեն
- 149. Դոտոն ԸԼԸԹ. Թաղազս ամոյշ գինեմորին՝ զոր յառաջ գրեցաք, եթե ո՞րպէս զինքն շինես եւ ժի նոր գինին խառնես որ յիւր համն դարձուցանէ
- 150. Դոտոն ԸԼԸՇ. Վասն շինելոյ զշուրն ծովու, որպէս յառաջ գրեցաք
- 151. Դոտոն ԸԼԸՈ. Եթե ո՞րպէս եփէ ոք զմումֆալուդեճն
- 152. Դոտոն ԸԼԸԹ. Վասն գինոյ որ ժի հնձանն ամբռնել լինի առեսալ, որ լաւացուցանես
- 153. Դոտոն ԸԼԸԳ. Վասն գինոյ որ ամուշահոտ առնես
- 154. Դոտոն ԸԼԸԴ. Վասն այլ ազգ ամուշահոտ առնելոյն զգինին, որ յամէն ատուր լինի
- 155. Դոտոն ԸԼԸԵ. Վասն որ զպինդ գինին ամուշահամ առնես
- 156. Դոտոն ԸԼԸԶ. Այլ, վասն ամուշացուցանելոյ զգինին
- 157. Դոտոն ԸԼԸԷ. Վասն որ զնոր գինին շինես, որ զերդ հին գինի լինի
- 158. Դոտոն ԸԼԸԸ. Վասն դեղոց զոր առնես, որ նոր գինին զերդ հին դառնայ ամոյշ հոտով եւ համով
- 159. Դոտոն ԸԼԸԹ. Վասն որ զմէկ տարւոյ գինին զերդ ժե տարւոյ շինես
- 160. Դոտոն ԸԼԸՇ. Վասն որ զվատոյժ գինին ուժատր առնես
- 161. Դոտոն ԸԼԸՈ. Վասն որ զպինտ գինին կակղացուցանես
- 162. Դոտոն ԸԼԸԹ. Դեղ ընդհանրական որ զգինին զուգես, որ հիւանդաց եւ առողջաց օգտակար լինի
- 163. Դոտոն ԸԼԸԳ. Դեղ փորձով օգտակար, զոր Անֆիսանոս իմաստասէրն եգիտ
- 164. Դոտոն ԸԼԸԴ. Թաղազս ճանաչելոյ զգինին որ շուր լինի խառնած ՚ի մերք
- 165. Դոտոն ԸԼԸԵ. Վասն որ ՚ի գինին արուեստով շուր խառնես որ բնաւ չկարէ ոք ճանաչել
- 166. Դոտոն ԸԼԸԶ. Վասն որ զմուստան յիստակակացուցանես զերդ ակունդ ակն, եւ որպէս զին առնես

- 147. **الباب الحادي و الثلاثون في صفة دردي الزيت**
- 148. **الباب الخامس والثلاثون في الجبسين**
- 149. **الباب السادس والثلاثون في زهر الكروم**
- 150. **الباب السابع والثلاثون في دردي الذي قدمنا ذكره و قلنا أن الشراب يعالج به فيصلح**
- 151. **الباب الثامن والثلاثون في ماء البحر المعمول المقدم ذكره**
- 152. **الباب التاسع والثلاثون في طبخ الميفختج**
- 153. **الباب الأربعون كيف يحتال شراب العنب الذي قد أصابه مطر كثير أن يبقى**
- 154. **الباب الحادي وأربعون في تطيب رائحة الشراب**
- 155. **الباب الثاني وأربعون كيف يتخذ شراب طيب الرائحة في كل يوم**
- 156. **الباب الثالث وأربعون في أن يجعل الشراب الصلب لذيذا**
- 157. **الباب الرابع وأربعون في أن يكون الشراب لذيذا لشرب**
- 158. **الباب الخامس وأربعون في الإحتيال للشراب الطري حتى تظن أنه عتيق**
- 159. **الباب السادس وأربعون في أن تظن بالشراب الحديث أنه عتيق لذيذ جيد الرائحة**
- 160. **الباب السابع وأربعون في أن تظن بالشراب الذي [رستنه] أنه لخمسة عشر سنة**
- 161. **الباب الثامن وأربعون في أن يصير الشراب أرقا مما هو**
- 162. **الباب التاسع وأربعون في أن يصير الشراب أرق مما هو**
- 163. **الباب الخمسون في علاج ما تعالج به الأشربة موافق لها , في جميع الأشياء يسمى باليونانية بابانيا ترجمته علاج عام**
- 164. **الباب الحادي و خمسون في علاج آخر مشهور مجرب منسب إلى تقياموس**
- 165. **الباب الثاني و خمسون في تمييز الشراب الصحيح من الممزوج بالماء**
- 166. **الباب الثالث و خمسون كيف يحتال الشراب الممزوج لتظن به صرف**
- 167. **الباب الرابع و خمسون كيف يحتال للشراب حتى يظن أنه عتيق صافي ينفذ فيه البصر**

- 167. Դրուն ԸԿԷ. Վասն որ զկարմիր գինին սպիտակ առնես
- 168. Դրուն ԸԿԸ. Այլ խրատ վասն զկարմիր գինին սպիտակ առնելոյ
- 169. Դրուն ԸԿԹ. Վասն որ զպղտոր գինին յիստակես
- 170. Դրուն ԸԶ. Վասն որ զանուշ աւերած գինին այլվի յիւր աղէկութիւնն դարձուցանես
- 171. Դրուն ԸԶԱ. Վասն որ նոր սկսանի աւերիլ գինն եւ լասացուցանես որ չաւերի
- 172. Դրուն ԸԶԲ. Վասն գինւոյդ, նոյնպէս
- 173. Դրուն ԸԶԳ. Վասն գինւոյ որ ջանայ աւերիլ
- 174. Դրուն ԸԶԴ. Վասն նոյն իրիդ
- 175. Դրուն ԸԶԵ. Վասն որ զնոր կտտած գինին լասացուցանես
- 176. Դրուն ԸԶԶ. Վասն որ զգին քացախն գինի շինես
- 177. Դրուն ԸԶԷ. Վասն գինւոյ որ 'ի մուստան սկսանի քացախիլ
- 178. Դրուն ԸԶԸ. Վասն որ զթերեհամած եւ զգիշահամ գինին զուգես
- 179. Դրուն ԸԶԹ. Վասն որ պահես զգինն որ չքացախի
- 180. Դրուն ԸԶ. Վասն որ զկարկտածեծ գինն շինես որ չաւերի
- 181. Դրուն ԸԶԱ. Վասն որ զհոտած գինն լասացուցանես, որ 'ի պատճառէ իմեքէ հոտեալ իցէ, կամ որ ինչ անկեալ լինի 'ի ներքս
- 182. Դրուն ԸԶԲ. Վասն գինւոյ որ աւերի եւ զերդ ջուր կտրի

- 168. الباب الخامس وخمسون كيف يصير الشراب أبيض
- 169. الباب السادس وخمسون صفة أخرى في ذلك
- 170. الباب السابع وخمسون كيف يصير الشراب الكدر صافيا
- 171. الباب الثامن والخمسون كيف.....الشراب الذي قد تغير إلى الحال التي كا [ن] عليها
- 172. الباب التاسع والخمسون في علاج الشراب الذي قد بدأ يتغير و اصلاحه
- 173. الباب الستون صفة أخرى في ذلك
- المقالة الثامنة وهي أحد و خمسون بابا**
- 174. الباب الأول في علاج الشراب
- 175. الباب الثاني في علاج الشراب الذي قد تغير
- 176. الباب الثالث في علاج الشراب الذي يتخوف عليه أن يحمض
- 177. الباب الرابع في علاج الشراب الذي قد حمض
- 178. الباب الخامس صفة أخرى في ذلك
- 179. الباب السادس صفة أخرى في ذلك
- 180. الباب السابع في صلاح العصير الذي قد بدأ يحمض
- 181. الباب الثامن في ذهاب نداوة الشراب
- 182. الباب التاسع صفة أخرى في ذلك
- 183. الباب العاشر في [ذهاب] ملوحة الشراب وعفونته
- 184. الباب الحادي عشر في علاج الشراب الذي قد تغيرت رابحته إلى العفونة
- 185. الباب الثاني عشر في أن لا يحمض الشراب
- 186. الباب الثالث عشر في علاج [الشراب] الذي قد يرد من البرد
- 187. الباب الرابع عشر في علاج الشراب الردي الرائحة
- 188. الباب الخامس عشر في الشراب الذي قد تغير من صد [أ] إناء نحاس
- 189. الباب السادس عشر في علاج الشراب الذي قد أصابه دخان أو زيت من سراج
- 190. الباب السابع عشر في [علا] ج [الشراب الذي قد فسد وضعف

- 183. Դրուն ԸԶԳ. Վասն դեղոյ որ զգինին դիմացկոտ առնէ 'ի ճանապարհի եւ 'ի վերայ ծովու, որ չփոխի եւ ոչ աւերի
- 184. Դրուն ԸԶԴ. Վասն գինւոյ գոր շինես դեղերով, որ փրկէ զմարդն յամենայն հոկ ցաւոց եւ յաւերմանէ ստամոքսին
- 185. Դրուն ԸԶԵ. Վասն գինւոյ գոր շինես, որ զոյժն եւ զառողջութիւնն պահէ զմարդոյն, եւ չտայ 'ի ծերութեանն վատութիւն
- 186. Դրուն ԸԶԶ. Վասն որ օշնորի գինի շինես
- 187. Դրուն ԸԶԷ. Վասն որ վարդէ գինի շինես
- 188. Դրուն ԸԶԸ. Վասն որ մկնսխի գինի շինես
- 189. Դրուն ԸԶԹ. Վասն որ հապալսի գինի զուգես
- 190. Դրուն ԸԶ. Վասն որ այլ օգտակար եւ անուշահամ գինի շինես մեղրով
- 191. Դրուն ԸԶԱ. Վասն որ գինի շինես որ 'ի մէկ օրն խմուի
- 192. Դրուն ԸԶԲ. Վասն գինւոյ որ շինես՝ յիստ օգտակար եւ սպիտանի ստամոքսին, եւ փրկէ զմարդն յամենայն ցաւոց
- 193. Դրուն ԸԶԳ. Վասն որ մեղրաջուր շինես
- 194. Դրուն ԸԶԴ. Վասն սերկեղի գինի շինելոյ, յոյժ օգտակար ստամոքսացն
- 195. Դրուն ԸԶԵ. Վասն դեղոյ որ գինեւեր մարդն զգինին աւտէ
- 196. Դրուն ԸԶԶ. Վասն դեղոյ որ արքեմալ չտայ
- 197. Դրուն ԸԶԷ. Վասն քացախ շինելոյ
- 198. Դրուն ԸԶԸ. Վասն որ մկնսխի քացախ շինես որ քան զիւր գինին այլ աղէկ օգտէ

- 191. الباب الثامن عشر في أن يكون الشراب الذي يحمل في البحر باقيا لا يتغير
- 192. الباب التاسع عشر في تهيئة شراب من شره لا يمرض
- 193. الباب العشرين في عمل شراب يحفظ من شره فيصالح إلى أن يشيخ ولا تسقط قوته
- 194. الباب الحادي والعشرون في صفة شراب الأفستين
- 195. الباب الثاني والعشرون في صفة شراب الورد
- 196. الباب الثالث وعشرون في صفة شراب العنصل
- 197. الباب الرابع وعشرون في صفة شراب حب الاس
- 198. الباب الخامس وعشرون في صفة شراب العسل
- 199. الباب السادس وعشرون صفة أخرى من ذلك
- 200. الباب السابع وعشرون صفة أخرى من ذلك
- 201. الباب الثامن وعشرون في صفة شراب عسل يعمل من يومه
- 202. الباب التاسع وعشرون في صفة شراب عسل يعمل من عصير فقط
- 203. الباب الثلاثون صفة عمل [الميفختج .....] اب العسل
- 204. الباب الحادي والثلاثون في الشراب الذي يسمى باليونانية فرطر (٢)
- 205. الباب الثاني والثلاثون صفة ماء العسل مختصر
- 206. الباب الثالث والثلاثون صفة ماء العسل الذي يعمل بالأجاص
- 207. الباب الرابع والثلاثون في شراب السفرجل
- 208. الباب الخامس والثلاثون في أن تذهب شهوة الشراب عن من يحب شره حبا شديدا
- 209. الباب السادس والثلاثون صفة طبيعية ليهلا يسكر الانسان
- 210. الباب السابع والثلاثون في صفة الخل كيف يوجد
- 211. الباب الثامن والثلاثون في أن يكون الخل لذيذا
- 212. الباب التاسع والثلاثون في صفة خل العنصل

- 199. Դրոն ՄԴԹ. վասն քացախի որ զհալողական ուժով առնէ և զստամոքսն սրբէ և զանձն առողջ պահէ
- 200. Դրոն Մ. վասն որ պղպեղի քացախ շինես, որ օգտէ պղպեղին
- 201. Դրոն ՄԱ. վասն որ զքարկ քացախն զինի շինես, և տաս գործարարացն խմելոյ
- 202. Դրոն ՄԲ. վասն որ պահես զքացախն՝ որ ոչ հոտի և ոչ կտրի կամ որդնի
- 203. Դրոն ՄԳ. վասն որ առանց զինոյ քացախ շինես
- 204. Դրոն ՄԴ. վասն որ սերկելի զինի շինես օգտակար ստամոքսին և ամենայն մարմնոյն
- 205. Դրոն ՄԵ. վասն ճանաչելոյ զմուստան թէ ջուր խառնած է թէ ոչ
- 207. Դրոն ՄԷ. վասն որ իթապտուղ շինես
- 208. Դրոն ՄԸ. վասն որ զսեռ հասած պտուղն շինես
- 206. Դրոն ՄԶ. վասն օգտակար և փորձով ազնի դեղոյ, որ զզինին անոյշ պահէ

- 213. الباب الأربعون في صفة خل يعين على هضم الطعام وصحة البدن موافق جيد
- 214. الباب الحادي وأربعون في خل الفلفل
- 215. الباب الثاني وأربعون في صفة شراب يصلح للفعلة
- 216. الباب الثالث وأربعون في علاج الـ [خل الذي قد فسد
- 217. الباب الرابع والأربعون في صفة خل من غير شراب
- 218. الباب الخامس وأربعون في صفة أخرى في ذلك
- 219. الباب السادس وأربعون في اتخاذ ماء السفرجل
- 220. الباب السابع والأربعون في امتحان العصور الذي فيه ماء
- 221. الباب الثامن والأربعون في أن يبقى الزيتون الذي يصير في الماء والملح
- 222. الباب التاسع والأربعون في أن يكون الزيتون حلو
- 223. الباب العاشر والخمسون في صفة علاج الزيتون الأسود حتى يبقى
- 224. الباب الحادي وخمسون علاج نافع مجرب الأشربة

المقالة التاسعة

- 225. الباب الأول في تطعيم الكروم
- 226. الباب الثاني في التطعيم الذي يكون بالثقب سريعا
- 227. الباب الثالث في أن يحمل الكروم [عناقيد بعضها بيض و [بعضها] سود [وبعضها] حمر]
- 228. الباب الرابع في أن يحمل الكروم عناقيد مختلفة الألوان
- 229. الباب الخامس في تركيب الكروم مع النباتات المسمى أفسوس
- 230. الباب السادس في العنب الذي يخالطه حب الأس
- 231. الباب السابع في العنب الذي لا يكون له عجم
- 232. الباب الثامن في الكروم التي تسمى كروم الترياق
- 233. الباب التاسع في العنب الذي تكون رائحته رائحة الطيب

- 209. Դրոն ՄԹ. վասն պատրուելոյ զայգիսն
- Դրոն ՄՐ.
- 210. Դրոն ՄՃ. վասն որ զայն ազգ այգին շինես որ զթրակէս զինին շինէ
- 211. Դրոն ՄԺԱ. վասն որ առնես որ խաղողն մշկահամ լինի

- 212. Դրոն ՄԺԲ¹⁰. վասն դեղոյ զոր առնես՝ որ թէ ուզենաս խաղողն շոյտ հասանի, և թէ չուզես՝ անագան
- 213. Դրոն ՄԺԳ. վասն պահելոյ զխաղող, և այլ ազգ միրգ, որ չաւերի մինչև 'ի գարունն
- 214. Դրոն ՄԺԴ. վասն որ պիծակ զմիրգն չուտէ
- 224. Դրոն ՄԻԴ. Յաղագս պատրուելոյ զհաստակելու ծառերն
- 225. Դրոն ՄԻԵ. Յաղագս տերեւապտոյսառնելոյ
- 226. Դրոն ՄԻԶ. վասն նոնենեսց
- 227. Դրոն ՄԻԷ. վասն իթենեսց
- 228. Դրոն ՄԻԸ. Յաղագս ածու շինելոյ
- 229. Դրոն ՄԻԹ. Եթէ ո'րպէս պարտ է դնել զտնկացուն ած՝ ուր պանդրէ
- 230. Դրոն ՄԼ. Եթէ ո'րպէս զմեծ ծառն տարափոխես և տնկես 'ի տեղեսց տեղիս
- 231. Դրոն ՄԼԱ. Եթէ ո'րպէս տամի որ զտունկան և զսերմն 'ի հեռագոյն տեղաց բերէն, որ դիմանայ և չաւերի
- 232. Դրոն ՄԼԲ. վասն ծառոյ՝ որ պատճառաւ իրիք կելեն զանի
- 233. Դրոն ՄԼԳ. վասն ծառոյ որ հունտ ցանես
- 234. Դրոն ՄԼԴ. վասն թէ յո'րժամ պարտ է հօտել և սրբել զծառն

- 234. الباب العاشر في أن يحتال الكرم حتى يسرع نمو فروعه
- 235. الباب الحادي عشر في الحيلة للعنب حتى يتقدم قبل وقته [
- 236. الباب الثاني عشر في أن يكون العنب متأخر عن وقته [
- 237. الباب الثالث عشر حيلة أخرى عجيبة حسنة في بقا العنب و الكمثرى و التفاح و الرمان [
- 238. الباب الرابع عشر كيف يمكن أن يبقى العنب في الكرم إلى وقت الربيع غصبا لا يفسد [
- 239. الباب الخامس عشر في أن لا يذوقوا الزنايبير من العنب ولا إلى غيره من الفاكهة [
- 240. الباب السادس عشر في تطعيم الشجر
- 241. الباب السابع عشر في التطعيم الذي يكون من تركيب القضبان بعضها على بعض
- 242. الباب الثامن عشر في أن تحمل شجرة التين ثمرة يكون لها لونين
- 243. الباب التاسع عشر في أن تحمل شجرة التين ثمانية ألوان من التين و أكثر من ذلك
- 244. الباب العشرون في تطعيم الرمان
- 245. الباب الحادي وعشرون في شجرة الزيتون

المقالة العاشرة و هي خمسية وعشرون بابا

- 246. الباب الأول في اتخاذ بستان
- 247. الباب الثاني في أن الغروس تكون على أنواع كثيرة مختلفة
- 248. الباب الثالث في أي الأشجار [.....] إذا عرست من فروع أو من أوتاد
- 249. الباب الرابع في قضبان الشجر التي تصير [.....] ينبغي أن يكون عرسها
- 250. الباب الخامس كيف ينبغي أن تحول أشجار عظام مثمرة فتعرس في مواضع أخر
- 251. الباب السادس كيف يمكن أن تجلب بذور من مواضع بعيدة فتكون [غروس الأشجار]
- 252. الباب السابع كيف ينبغي أن تنقا الأشجار و في أي الأوقات يكون [ذ]لك

- 235. Դրոնն ՄԼԵ. վասն դեղոյ ամենայն ազգ ծառոց եւ տնկոց որ պահէ զինքն յամենայն պատահարաց եւ առաւել որ 'ի տակոցն գայ
- 236. Դրոնն ՄԼԶ. վասն դեղոյ Նոնենեաց որ լաւ պտղաբերեն
- 237. Դրոնն ՄԼԷ. վասն որ զլեղի Նշենին քաղցրացոցանես
- 238. Դրոնն ՄԼԸ. վասն Արքակաղնեաց
- 239. Դրոնն ՄԼԹ. վասն Սոնոպրի
- 240. Դրոնն ՄԻԵ. վասն Կասպրանայի
- 241. Դրոնն ՄԻՍԱ. վասն Տաստիսեաց
- 242. Դրոնն ՄԻՍԲ. Յաղագս Տաննի
- 243. Դրոնն ՄԻՍԳ. վասն Թրնջեաց
- 244. Դրոնն ՄԻՍԴ. վասն Խննորի
- 245. Դրոնն ՄԻՍԵ. վասն Սերկելիի, Դամոնի, Կենասի եւ Սննեաց, որ է Ալունն
- 246. Դրոնն ՄԻՍԶ. վասն Դեղնեաց, թէ ո՞րպէս առնես որ մեծ լինի եւ ջրով եւ անբուրոյ Դեղնն
- 247. Դրոնն ՄԻՍԷ. վասն Արմաւենեաց
- 248. Դրոնն ՄԻՍԸ. վասն Հապալասեաց
- 249. Դրոնն ՄԻՍԹ. վասն փայտից կտրելոյ խրատ
- 250. Դրոնն ՄԻՍ. Յաղագս ճանաչելոյ զգետինն բանջարաց եւ խոտեղինաց թէ ո՞րն է լաւն

- 253. الباب الثامن في علاج عام يصلح أن تعالج به جميع الأشجار في جميع الأوقات
- 254. الباب التاسع في الرمان وكيف يمكن أن لا يكون له عجم و يكون أحمر كثير الورق ولا يتشقق ويبقى أخضر في [.....] إلى وقت الربيع وكيف يعالج إذا كان عليلاً و كيف يصير من الحامض حلواً
- 255. الباب العاشر في غرس اللوز و كيف يصير المر منه حلواً لهذا في تطعيمه
- 256. الباب الحادي عشر في غرس شجر الجوز و تدبيره و كيف تصير ثمرته رقيقة القشر كثيرة
- 257. الباب الثاني عشر في البندق
- 258. الباب الثالث عشر في الصنوبر
- 259. الباب الرابع عشر في الشاهبلوط
- 260. الباب الخامس عشر في الفستق
- 261. الباب السادس عشر في غرس شجر الكمثرى و [تدبيره]
- 262. الباب السابع عشر في الأترج
- 263. الباب الثامن عشر في غرس شجر التفاح و تحويل التمرة و كيف يمكن أن يكون أحمر
- 264. الباب التاسع عشر في السفرجل والإحاص والرعرور والقراسيا
- 265. الباب العشرون [.....] كيف يمكن أن تصور صوره التمثال على الكمثرى والتفاح [والرمان] والأترج
- 266. الباب الحادي وعشرون في الخوخ و كيف يمكن أن يصير التمرة عظيمة حمراء ملساء و أن تبقا الشجرة سنين كثيرة
- 267. الباب الثاني وعشرون في غرس النخل
- 268. الباب الثالث وعشرون في الأس
- 269. الباب الرابع والعشرون السباح الذي منسب إلى ديموقريطس
- 270. الباب الخامس [وعشرون] في [الأشجار و متى ينبغي أن تقطع الخشب منها الذي يصير للتسقيف]
- المقالة الحادية عشر
- 271. الباب الأول في الأرض التي تصلح للبقول

- 251. Դրոնն ՄԾԱ. Թէ ո՞րպէս պարտ է ջրել եւ արքունցանել զածոսն
- 252. Դրոնն ՄԾԲ. Թէ ո՞րպէս պարտ է լնուլ զաղբն 'ի յածոսն
- 254. Դրոնն ՄԾԴ. վասն սատակելոյ զթրթորն եւ զամէն ազգ կերիչս
- 253. Դրոնն ՄԾԳ. վասն քաղելոյ զլաւ կանաչն
- 255. Դրոնն ՄԾԵ. Յաղագս Սատրելոյ (?)
- Դրոնն ՄԾԵ
- 256. Դրոնն ՄԾԶ. վասն Կաղամբի
- 257. Դրոնն ՄԾԷ. վասն Հազարի
- 258. Դրոնն ՄԾԸ. վասն Բոտաթին
- 259. Դրոնն ՄԾԹ. վասն Ծողգամի եւ Բողկի
- 260. Դրոնն ՄԿ. վասն Գերեփին
- 261. Դրոնն ՄԿԱ. 11 վասն Ծակնդեղի, որ է Բագուկն (?)
- 262. Դրոնն ՄԿԲ. վասն Խիարի (?)
- 263. Դրոնն ՄԿԳ. վասն Սատասի (?)
- 264. Դրոնն ՄԿԴ. վասն Անանխոյ եւ Մարութի (?)
- 265. Դրոնն ՄԿԵ. վասն Սխտորի (?)
- 266. Դրոնն ՄԿԶ. վասն Սոխի (?)
- 267. Դրոնն ՄԿԷ. վասն Հիլինի, որ է Ծննքեկն (?)
- 268. Դրոնն ՄԿԸ. վասն Դոմի, Կոթայի եւ Պատելիի (?)
- 269. Դրոնն ՄԿԹ. վասն վարդենեաց (?)

- 272. الباب الثاني في نوع السقي و كيفية المياه
- 273. الباب الثالث في أن البقل تحب الرماد و السرجين [و أن الرماد] وفق له
- 274. الباب الرابع كيف يمكن هلاك دود البقل
- 275. الباب الخامس في كيفية الماء أجود البقول
- 276. الباب السادس كيف يمكن هلاك الدود الذي يقرض الكرات
- 277. الباب السابع في أن لا يتآكل البقل التاكل الذي يسمى [البراغيت]
- 278. الباب الثامن في وقت زرع البقول وكيف ترزع
- 279. الباب التاسع في تحويل البقول و غرسها
- 280. الباب العاشر في جز البقول
- 281. الباب الحادي عشر [في الكرنب]
- 282. الباب الثاني عشر في الخس
- 283. الباب الثالث عشر في أن [.....] و جرجير و انبوج و غير ذلك
- 284. الباب الرابع عشر في الكرات إذا حول
- 285. الباب الخامس عشر في البصل المسمى بلبوس
- 286. الباب السادس عشر في الفجل و السالج
- 287. الباب السابع عشر في الكرفس
- 288. الباب الثامن عشر في السلق
- 289. الباب التاسع عشر في الخيار و عمله
- 290. الباب العشرون في السذاب
- 291. الباب الحادي وعشرون في الباذرجم و في النعنع
- 292. الباب الثاني وعشرون في الثوم
- 293. الباب الثالث والعشرون في البصل
- 294. الباب الرابع وعشرون في الهليون
- 295. الباب الخامس وعشرون في السسبيل
- 296. الباب السادس وعشرون في القرع و القناء و البطيخ
- 297. الباب السابع وعشرون في الورد

- 223. Դուռն ՄԻԳ. վասն չոր թզոյ
- Դուռն ՄԻԳ (վերջին մասը) (?)
- 290. Դուռն ՄՂ. վասն Մեղուաց
- 291. Դուռն ՄՂԱ. վասն Մեղրի
- 292. Դուռն ՄՂԲ. Եթէ ո՛րպէս դեղ առնէ մարդ որ ամենեւին ոչ մեղու եւ ոչ պիծակ ՚ի կիթքն չկարէ զինքն խայթել
- 293. Դուռն ՄՂԳ. վասն դեղերոյ ցասմանց եւ հարի որ դիպին մեղուացն, եւ տանց եւ արտորէից եւ ոչ-խարացն եւ խաշանց
- 294. Դուռն ՄՂԴ. վասն իոց ազգաց եւ ցեղից Մատակաց, Յովտակաց եւ Բուտակաց, խրատք եւ բժշկութիւնք
- 295. Դուռն ՄՂԵ. Յաղագս գունոց
- 296. Դուռն ՄՂԶ. վասն Յովտակաց եւ վազցընելոյ
- 297. Դուռն ՄՂԷ. վասն վազցընելոյն
- Դուռն ՄՂԸ¹³ (?)
- 298. Դուռն ՄՂԸ. վասն սնուցանելոյ զԲուտակն, խրատ (?)
- 299. Դուռն ՄՂԹ. վասն Իշոյ շորի ծնուցանելոյ, խրատք (?)
- 300. Դուռն Յ. վասն դեղերոյ եւ ցատոց որ ընծայի ՚ի Գրաստ (?)
- 301. Դուռն ՅԱ. Յաղագս տաքութեան գրաստու (?)
- 302. Դուռն ՅԲ. Յաղագս աշացն թէ ցաւի կամ սպիտակի (?)
- 303. Դուռն ՅԳ. Յաղագս շղերոյն թէ ցաւի կամ ուռնայ (?)
- 304. Դուռն ՅԴ. վասն խոցտուկի (?)
- 305. Դուռն ՅԵ. վասն թոքացաւի (?)
- 306. Դուռն ՅԶ. վասն այն ցաւերուն, որք չլինին յերեսն (?)
- 307. Դուռն ՅԷ. Յաղագս գոգարգելի (?)
- 308. Դուռն ՅԸ. Յաղագս արիւն գոգելոյ ձիոյ (?)
- 309. Դուռն ՅԹ. վասն ձիոյ որ ողն տեւի (?)
- 310. Դուռն ՅԺ. վասն դեղոյ՝ որ զջեղն կակղացուցանէ (?)

- 346 [الباب الرابع وأربعون] في تهيئة التبن اليابس وعلاجه
- 347 [الباب الخامس وأربعون] في صفة التبن المسمى فاريقوا
- المقالة الثالثة عشر وهي أربعة وأربعون بابا**
- 348 [الباب الأول] في علاج النحل
- 349 [الباب الثاني] في العسل
- 350 [الباب الثالث] في أن لا يلسع النحل من أراد أخذ الشهد
- 351 [الباب الرابع] في دفع المضرة عن كواتر النحل
- 352 [الباب الخامس] في الخيل
- 353 [الباب السادس] في أسنان الخيل التي تصلح للنتاج
- 354 [الباب السابع] في وقت [النتاج]
- 355 [الباب الثامن] في تعاهد الرماك الحاملة
- 356 [الباب التاسع] في تربية المهارة
- 357 [الباب العاشر] في الحمير
- 358 [الباب الحادي عشر] في علاج الدواب من العلل الكثيرة
- 359 [الباب الثاني عشر] في الدابة المخرم
- 360 [الباب الثالث عشر] في الدابة الرمذ
- 361 [الباب الرابع عشر] في البياض الذي يكون في العين
- 362 [الباب الخامس عشر] في وجع العصب
- 363 [الباب السادس عشر] في المغص
- 364 [الباب السابع عشر] في وجع الرئة
- 365 [الباب الثامن عشر] في العلل .....
- 366 [الباب التاسع عشر] في غير البول
- 367 [الباب العشرون] في بول الدم
- 368 [الباب الحادي وعشرون] في ال..... الذي يعرض للدواب
- 369 [الباب الثاني وعشرون] في دواء يلبين المقاميل

- 328. Դուռն ՅԻԸ. Յաղագս բորի (?)
- 329. Դուռն ՅԻԹ. Յաղագս տզրկի, որ ի փողքն փակեալ լինի (?)
- 330. Դուռն ՅԼ. Յաղագս օձաբարի եւ կորաբարի(?)
- 331. Դուռն ՅԼԱ. վասն խաշանց (?)
- 311. Դուռն ՅԺԱ. Յաղագս ճանաչելոյ զյղին, թէ ո՞րձ ունի ՚ի փորը թէ էօ (?)
- 312. Դուռն ՅԺԲ. վասն բոռոյ դեղ, եւ կնուի (?)
- 313. Դուռն ՅԺԳ. Յաղագս զմատղաշն սնուցանելոյ (?)
- 314. Դուռն ՅԺԴ. վասն ամենայն ցեղ ցատոց, գոր ճանաչես, զի անասունք են եւ ոչ կարեն լեզուս պատմել զտեղն կամ զորպիսութիւն ցատոյն (?)
- 315. Դուռն ՅԺԵ. վասն պախրէի որ կաղաւ

- 370 [الباب الثالث وعشرون] في الجرب
- 371 [الباب الرابع وعشرون] في الغلق
- 372 [الباب الخامس وعشرون] في لسع العقرب..... [آخر من الهوام]
- 373 [الباب السادس وعشرون] في البقر
- 374 [الباب السابع وعشرون] في الثيران
- 375 [الباب الثامن وعشرون] في وقت نتاجها
- 376 [الباب التاسع وعشرون] في مقدمة معرفة [البقر.....]
- 377 [الباب الثلاثون] في فرض الذباب للبقر الذي [.....] [أهل.....]
- 378 [الباب الحادي وثلاثون] في تربية العجول
- 379 [الباب الثاني وثلاثون] في..... كيف يسمن [.....]
- 380 [الباب الثالث وثلاثون] في حفظ صحة البقر
- 381 [الباب الرابع وثلاثون] في علاج العلة التي ليس.....
- 382 [الباب الخامس وثلاثون] في صداع البقر
- 383 [الباب السادس وثلاثون] في الدرن العارض للبقر
- 384 [الباب السابع وثلاثون] فيما كان متخماً من البقر
- 385 [الباب الثامن وثلاثون] في الورم العارض للبقر
- 386 [الباب التاسع وثلاثون] في الفس العارض للبقر
- 387 [الباب الأربعون] في الحمى العارض للبقر
- 388 [الباب الحادي والأربعون] في السعال
- 389 [الباب الثاني وأربعون] في جرح قد جمع مدة [.....]
- 390 [.....]
- [المقالة الرابعة عشر]**
- 391 [الباب الأول] فيما [ب] عرج من البقر
- 392 [الباب الثاني] في الجرب
- 393 [الباب الثالث] في [.....]
- 394 [الباب الرابع] يعرض [.....]
- 395 [الباب الخامس] في الدود الذي [.....]
- 396 [الباب السادس] فيما [.....]

- 316. Դոուճ ԹԺԶ. Վասն Ոչխարաց ազգաց եւ ցեղից ընտրելոյ եւ ճանաչելոյ եւ ամենայն ցեղ տածմանց
- 317. Դոուճ ԹԺԷ. Վասն ստածման
- 318. Դոուճ ԹԺԸ. Վասն վազեցնելոյ եւ 'ի փաղ գալոյ, խրատ
- 319. Դոուճ ԹԺԹ. Վասն բրդին եւ մազին կտրելոյն խրատք

- 320. Դոուճ ԹԻ. Վասն ցաւոց եւ հարուածոց

- 321. Դոուճ ԹԻԱ. Վասն Այծեաց

- 322. Դոուճ ԹԻԲ. Վասն Պանրի

- 323. Դոուճ ԹԻԳ. Վասն Ծանց, թէ ո՞րպէս ստածես ընտրես եւ պահես զնոսա պահելոյ ամենայն իրաց
- 326. Դոուճ ԹԻԶ. Յաղագս կատարի շան

- 332. Դոուճ ԹԼԲ. Վասն տանու Հաւերոյ տնկելոյ եւ ստածման եւ գիրացուցանելոյ

- 397 [الباب السابع] في الغنم و امتحانها
- 398 [الباب الثامن] تعاهد الغنم و بقائها
- 399 [الباب التاسع] في [.....]
- 400 [الباب العاشر] متى ينبغي أن يجر الغنم و كيف يكون ذلك
- 401 [الباب الحادي عشر] في علل الغنم
- 402 [الباب الثاني عشر] في الجرب
- 403 [الباب الثالث عشر] في القمل العارض للغنم
- 404 [الباب الرابع عشر] في علل شتى
- 405 [الباب الخامس عشر] في تعاهد المغر
- 406 [الباب السادس عشر] في [عمل] الجبن
- 407 [الباب السابع عشر] في امتحان اللبن
- 408 [الباب الثامن عشر] في عمل الميا
- 409 [الباب التاسع عشر] في الكلاب
- 410 [الباب] [العشرون] في علاج [الكلاب]
- 411 [الباب الحادي وعشرون] في الدجاج
- 412 [الباب الثاني وعشرون] [.....] وكم منه ينبغي أن يجعل [.....] الدجاجة
- 413 [الباب الثالث وعشرون] في تربية الفراخ
- 414 [الباب الرابع وعشرون] في فنون كثيرة من علاج الدجاج
- 415 [الباب الخامس وعشرون] في الور
- 416 [الباب السادس وعشرون] [.....]
- 417 [الباب السابع وعشرون] في الوراثة و القبح و الطائر الذي يسمى باليونانية يومديفون و الحاعون (5)
- 418 [الباب الثامن و العشرون] [.....]
- 419 [الباب التاسع وعشرون] في الشفاين و السالوي و الطائر الذي يسمى باليونانية [.....] فحلا و ساير أنواع الطير الصغير

- 420 [الباب الثلاثون] في بط الماء
- 421 [الباب الحادي و ثلاثون] في تربية السمك
- 422 [الباب الثاني و ثلاثون] في أن يجمع السمك إلى موضع واحد
- 423 [الباب الثالث و ثلاثون] في صيد
- 424 [الباب الرابع و ثلاثون] في أن يجمع كل نوع من أنواع السمك [إلى موضع واحد]
- 425 [الباب الخامس و ثلاثون] في صيد كل نوع من أنواع السمك
- 426 [الباب السادس و ثلاثون] في عمل المرّي
- 427 [الباب السابع و ثلاثون] في علاج المرّي الذي فسد [وإصلاحه]
- 428 [الباب الثامن و ثلاثون] في عمل المرّي الذي من جميع اللحوم

Այսպիսով, ակնյայտ է, որ արաբերէն բնագիրը եւ Հայերէն թարգմանութիւնը հիմնականում նոյնանում են, թէեւ արաբերէնում գլուխների թիւը 429 է՝ Հայերէնի 332-ի դիմաց: Արաբերէն բնագրում գլուխների թիւն աւելի մեծ է երկու պատճառով՝ 1. Հայերէն թարգմանութեան պատճառով՝ իւրաքանչիւրը Համարող «դռներից» իւրաքանչիւրը մի պատասխանում է արաբերէն բնագրի մի շարք գլուխների՝ միասին վերցրած¹⁴. 2. արաբերէն տարբերակում կա՞ն մի շարք գլուխներ, որոնք բացակայում են Հայերէն թարգմանութիւնում¹⁵: Պէտք է ենթադրել, որ կա՞մ Հայերէն թարգմանութեան է կատարուել արաբերէն բնագրի թիւնն է կատարուել արաբերէն բնագրի նախնական տարբերակը, լինելով որոշ կրճատումներով, կա՞մ էլ արաբերէն բնագրի նախնական տարբերակը, լինելով բնագրի համառօտ (եւ այդ վիճակով թարգմանուելով Հայերէն), հետագայում լրամանուելով Հայերէն, հետագայում լրամանուել եւ ընդարձակուել է՝ այլ աղբիւրներից քաղուած նոր գլուխների յաւելման հաշուին:

Սակայն Հայերէն թարգմանութիւնում եւս կան որոշ «դռներ» եւ հատուածներ, որոնք բացակայում են արաբերէն բնագրում¹⁶, ինչից կարելի է եզրակացնել, որ Հայերէն թարգմանութիւնն էլ հաւանա-

բար, իր հերթին է ենթարկուել որոշ լրացումների կամ փոփոխութիւնների Հայկական միջավայրում (թէեւ դրանք փոքրաթիւ են): Իսկ ընդհանրապէս արաբերէն բնագրի գլուխների մի մասը Հայերէն է թարգմանուած աւելի հակիրճ շարադրանքով (բաց են թողնուած որոշ ոչ կարեւոր մանրամասներ, տեղանուններ կամ այլ անուանումներ եւ այլն):

Հայերէն թարգմանութեան շատ գլուխներ համընկնում են արաբերէն բնագրի հետ համարեայ բառ առ բառ¹⁷: Կան բաւական շատ դէպքեր, երբ Հայերէն տեքստում թարգմանիչն առանց թարգմանելու է թողել այն արաբերէն բառերը (Հայերէն տառադարձութեամբ), որոնք հասկանալի են եղել իր ժամանակակից Հայ ընթերցողին: Այդպիսով, արաբերէն բնագիրն օգնում է պարզելու կամ ճշտելու Հայերէն «Գիրք վաստակոցում» հանդիպող որոշ այնպիսի բառերի իմաստը, որ մինչեւ օրս մնում էին անորոշ:

Արաբերէն բնագրում բաւական յաճախ հանդիպում են յունարէն բառեր արաբերէն տառադարձութեամբ (հիմնականում՝ բուսանուններ, թռչունների, մի-

Ղատների, քամիներ, գինու տեսակների, չափ ու կշռի միաւորների անուանումներ եւ այլն), ինչից կարելի է եզրակացնել, որ արաբերէն բնագիրը իր հերթին թարգմանուած է յունարէնից: Ե՞րբ եւ ո՞ւմ կողմից՝ այս մասին արաբերէն ձեռագրի յիշատակարանում ոչինչ չի ասուում:

Արաբերէն բնագրի լեզուին բնորոշ են ոչ գրական, բարբառային ձեւեր, ընդ որում այդ նկատուում է ոչ միայն օգտագործուող բառապաշարում, այլեւ ուղղագրութեան մէջ եւ քերականական ձեւերում. այդ ամէնը բնորոշ է այսպէս կոչուած, «միջին արաբերէնին», որով ականդուած յուշարձանները թուագրուում են սովորաբար IX-X դարերով եւ աւելի ուշ շրջանով¹⁸: Արաբերէնի սիրիական բարբառին բնորոշ որոշ բառերից, ինչպէս նաեւ Սիրիայի («Շամի երկիր» կամ «Շամի հող») մասին բնագրում հանդիպող որոշ յիշատակութիւններից թերեւս կարելի է եզրակացնել, որ արաբերէն ձեռագիրը կա՛մ թարգմանուել, կա՛մ ընդօրինակուել է Սիրիայում:

Ե՞րբ կարող էր յունարէնից թարգմանուած լինել արաբերէն բնագիրը՝ կարող ենք որոշ չափով կողմնորոշուել՝ հիմնուելով «Գիրք վաստակոցի» հայերէն թարգմանութեան եւ, միաժամանակ, այն հանգամանքի վրայ, որ արաբերէն բնագրի լեզուն միջին արաբերէն է: Ինչպէս արդէն նշել ենք, արաբերէն ձեռագիրն ընդօրինակուած է 1331 թ., մինչդեռ հայերէն թարգմանութիւնը թուագրուում է մօտաւորապէս XII-XIII դդ.¹⁹: Այդպիսով, արաբերէն բնագիրը պէտք է յունարէնից թարգմանուած լինէր դեռեւս մինչեւ XII դարը, իսկ IX դարն այն սահմանագիծն է, որից աւելի շուտ թարգմանուած յուշարձանը չէր կարող միջին արաբերէնով լինել: Այլ կերպ ասած՝ արաբերէն թարգմանութիւնը պէտք է որ կա-

տարուած լինի մօտաւորապէս IX-XII դդ. միջեւ ընկած ժամանակահատուածում²⁰:

«Գիրք վաստակոցի» հայերէն թարգմանութիւնը հնարաւորութիւն է տալիս նաեւ լրացնելու արաբերէն բնագրում առկայ թերի մասերը (ինչպէս արդէն յիշատակուել է, արաբերէն ձեռագրի որոշ թերթեր պակասում են): Արաբերէն բնագրի կորուսեալ էջերի բովանդակութեան մասին հնարաւոր է պատկերացում կազմել՝ ըստ իւրաքանչիւր «յօդուածի» սկզբում պահպանուած ցանկերի, ուր նշուած են դրանց գլուխների վերնագրերը. վերջիններիս համաձայն՝ «կորած» գլուխների թիւը հասնում է 48-ի: Քանի որ այդ «կորած» գլուխների վերնագրերը (ինչպէս նաեւ դրանց հերթականութիւնը՝ որոշ բացառութեամբ) համընկնում են հայերէն «Գիրք վաստակոցի» համապատասխան գլուխների վերնագրերի հետ, ապա դրանց բովանդակութիւնները պիտի որ նոյնպէս նոյնական լինէին:

Այդպիսով, «Գիրք վաստակոցի» հայերէն թարգմանութիւնը այդ գրական յուշարձանի ասորերէն եւ արաբերէն թարգմանութիւնների հետ միասին օգնում է գաղափար կազմելու Անատոլիոս Վինդանիոնիոս Բերիւտացու հեղինակած երկրագործական երկի մասին, որի յունարէն բնագիրը մեզ չի հասել:

Ասորերէն թարգմանութիւնը պահպանուել է VIII կամ IX դարով թուագրուող միակ, թերի գրչագրով, որը պահուում է Բրիտանական թանգարանում, արաբերէնը՝ նոյնպէս միակ ընդօրինակութեամբ, որը, ինչպէս նշել ենք, գտնուում է Մեհհեղի Ասթանէ Ռեզաւի գրադարանում եւ նոյնպէս թերի է, իսկ հայերէնը՝ XVIII դարով թուագրուող երեք ձեռագրերով (որոնք պահուում են Վիեննայի եւ Վենետիկի Միլիթանայից մատենադարաններում)²¹:

Ամփոփելով մեր կատարած ուսումնասիրութեան արդիւնքները՝ այժմ արդէն կարող ենք համոզուած ասել, որ հաստատուում է Ղ. Ալիշանի՝ 1877-ին յայտնած ենթադրութիւնն այն մասին, որ «Գիրք վաստակոցը» հայերէն է թարգմանուել արաբերէնից. «Օրինակն այն՝ առանց երկբայութեան էր արաբերէն թարգմանութիւն յունականին... Ոչ է մեզ ծանօթ փափագելին այն արաբացի թարգմանութիւն, յորմէ մարթ էր անկասկած ստուգել զամենայն բառս հայկականիս...»²²: Սակայն վաստակաշատ հայագէտի միւս ենթադրութիւնն այն մասին, թէ արաբերէն այդ բնագիրը հաւանաբար Դեմոկրիտոսի «Համառօտութիւնն» է «յունական վաստակոց Գրոց»²³, չի հաստատուում, քանի որ Դեմոկրիտոսի երկը պարզապէս Անատոլիոս Վինդանիոնիոսի երկրագործական երկի հիմնական աղբիւրներից մէկն է²⁴, մինչդեռ «Գիրք բիւրններից մէկն է²⁴, մինչդեռ «Գիրք վաստակոցի» հայերէն թարգմանութեան բնագիրը, ինչպէս ցոյց տրուեց վերեւում, հանդիսացել է հէնց նոյն այդ երկի²⁵ արաբերէն թարգմանութիւնը, որը մինչեւ այժմ դուրս էր մնացել ուսումնասիրողների տեսադաշտից:

ԾԱՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Տե՛ս Թ. Մկրտչեան, «Գիրք վաստակոցի» հայերէն թարգմանութեան բնագրի խնդրի շուրջ, «Իրան-Աստ» Երեւան, 1996, N 4-5, էջ 42-45: Որոշ փոփոխութիւններով եւ լրացումներով այս յօդուածն այնուհետեւ վերահրատարակուել է իմ մեմորանդում յատուածում՝ Թ. Մկրտչեան, Արաբական գեղարուեստական արձակի մուշնէրի հայ միջնադարեան թարգմանութիւնները, Երեւան, 1998, էջ 163-177:

2 Ձեռագրի պատճէնը վաստակաշատ իրանագէտ Բ. Չուսազեանի եւ իրանահայ մշակութային Բ. Չուսազեանի սիրայօժար օժանդակագործի Լ. Միմասեանի սիրայօժար օժանդակութեամբ ստացել եմ Իրանից, որի համար յայտնում եմ իմ երախտագիտութիւնը:

3 Սոյն յօդուածը 1998 թ. սեպտեմբերի 24-ին գեղարուեստական տեսքով կարդացուել է ԳԱԱ Արեւելագիտութեան ինստիտուտում կայացած գիտաժողովում՝ նուիրուած ակադեմիկոս արաբագէտ Ա.

Տէր-Ղեոնդեանի ծննդեան 70-ամեակին:

4 Արաբ. «...» «բարեգործական նպատակներով կտակուած ունեցումը»:

5 Գիրք վաստակոց, Վեներիկ, 1877, էջ 1:

6 Տե՛ս արաբերէն ձեռագրի 1ր էջը:

7 Ի դէպ, մասն ցանկեր առկայ են մատ. «Գեոպոնիկայի» լուսարձեւ բնագրում: Հմմտ. Геопоника, Византийская сельскохозяйственная энциклопедия (X в.), пер. с греч. Е. Э. Липшица, М.-Л., 1960.

8 Քառակուսի փակագծերի մէջ վերցուած վերնագրերն անընթեռնելի են հիմնական տեքստում (հաւանաբար գրուած են կարմիր թանաքով, այդ իսկ պատճառով վատ են երեւում ձեռագրի պատճէնում) եւ վերականգնուած են՝ ըստ իւրաքանչիւր «ցոյուածի» սկզբում եղած ենթավերնագրերի ցանկի: Արաբերէն գլուխները մէջ են բերում նոյն այն հերթականութեամբ, ինչ եւ արաբերէն ձեռագրում է (գլուխների համարակալումը արաբական թուանշաններով իմն է): Հայերէն գլուխների հերթականութիւնը համապատասխանեցուած է արաբերէն գլուխներին՝ ըստ դրանց բովանդակութեան եւ վերնագրերի (գլուխների համարակալումը արաբական թուանշաններով իմն է):

9 Արաբերէն բնագրի III յօդուածի 11-րդ գլխին յաջորդում է «Տեղեկութիւն [այն մասին], թէ երբ է լուսինը [գտնուում] գետնից վերջեւ եւ ե՞րբ արեւից վերջեւ» ենթավերնագրի կողմ մի հատուած, որը բացակայում է Ղ. Ալիշանի ձեռքի տակ եղած 3 հայերէն ձեռագրերից մէկում, սակայն առկայ է միւս երկուսում (հմմտ. Գիրք վաստակոց, էջ 44-45, ծմթ. 1):

10 Քանի որ արաբերէն բնագիրն այստեղ թերի է (պակասում են IX յօդուածի 11-15-րդ գլուխները), դրանց համապատասխանութիւնը հայերէնի ՄԺԲ-ՄԺԴ գլուխներին մշել եմ ենթադրաբար եղելով հայերէն եւ արաբերէն վերնագրերի նոյնութիւնից:

11 Արաբերէն բնագիրն այստեղ եւս թերի է (պակասում է XI յօդուածի 17-րդ գլխի վերջից մինչեւ XII յօդուածի 6-րդ գլխի սկիզբը), հետեւաբար յիշեալ գլուխների համապատասխանութիւնը հայերէնի ՄԿԱ-ՄԶԲ գլուխներին մշել եմ ենթադրաբար՝ եղելով արաբերէն եւ հայերէն վերնագրերի (մատ դրանց հերթականութեան) նոյնութիւնից:

12 Այստեղ հայերէն բնագիրը թերի է (պակասում է 2 էջ), ինչպէս մշում է Ղ. Ալիշանը (տե՛ս Գիրք վաստակոց, էջ 185, ծմթ. 2):

13 Այստեղ արաբերէն բնագրում պակաս են XIII յօդուածի 8-42-րդ գլուխները, այդ իսկ պատճառով վերջիններիս համապատասխանութիւնը հայերէնի ՄՂԷ-ԹԺԴ գլուխներին մշել եմ ենթադրաբար՝ եղելով հայերէն եւ արաբերէն վերնագրերի նոյնութիւնից (8-22-րդ գլուխների հերթականութիւնը եւս համընկնում է հայերէնի հետ, այնուհետեւ կայ հերթականութեան որոշ անհամապատասխանութիւն):

